

Отже, можна зробити висновок про те, що видавнича діяльність Чернівецької молодіжної мистецької асоціації «Сокіл» має достатньо високий рівень. Організація ввела низку інновацій у розвиток книговидавничої справи у Чернівцях і, зрештою, може бути номінована як така, що активізує процес творення якісної літератури. По-перше, організовано конкурс, завдання якого — видання книг у кількох номінаціях з особливими умовами участі. По-друге, перевидано твори поета, який за життя не мав змоги це зробити. І по-третє, ММА «Сокіл» постійно каталізує видавничу справу в Чернівцях, стимулює авторів до спілкування, дискусії, створює нові кола людей, у яких спільна мета — розвиток культурного життя в Україні.

1. Андрусак І. «Позбав мене відчуття кайданів» // Книжник *rewiev*. 2003. № 10. С. 28–29.
2. Вигране (антологія текстів Літературного конкурсу імені Вадима Ковалюка, 2002–2005). Чернівці, 2006.
3. Коваль В. Закоханий падре. Чернівці, 1996.
4. Коваль В. Кажан. Проекція ночі: Поезії. Чернівці, 2003.
5. Госик Н. В гостях у «Сокола». http://vidido.com.ua/comments.php?id=M975_0_10
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А. Волкова та ін. Чернівці, 2001.
7. Сімдесят сім. 77: Альманах молодіжної поезії Буковини. Чернівці, 2000.
8. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця: Практичний посібник. 2-ге вид. стереотипне. К., 2006.
9. Ходикіна-Антонюк М. Двері в «хатку зі сторінок». http://www.chas.cv.ua/50-03/vadim_koval.html.

УДК 655.4

Р. С. Самотий

ДО ІСТОРІЇ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.)

Розглянуто видавничі здобутки громадських організацій Львівської політехніки в історичному ракурсі. Визначено внесок друкованої продукції навчального закладу у становлення і популяризацію технічних галузей освіти науки.

In the article there is information about important achievements of public societies of the Polytechnics. Activities of associations of such Fraternal Help associations and professional circles of the Polytechnics resulted in publication of lectures summaries and technical issues.

Кожен навчальний заклад, у відповідному часі, гуртує певні громадські організації. На їх утворення і розвиток впливають історико-політичні, суспільні та соціальні умови. Так було протягом столітньої історії Львівської політехніки.

Історія створення і функціонування громадських утворень у навчальному закладі висвітлювалися у багатьох публікаціях: в історичних рубриках багатотиражки Політехніки, ювілейних виданнях, монографії Р. Ковалюка [1]. Однак переважна більшість відомостей знаходиться у польських джерелах, опублікованих упродовж багатьох років. Велику групу документальних згадок

становлять події репортажі у форматі роботи організацій на сторінках періодичних видань того періоду, публікації офіційних документів, звітів. Ці свідчення знаходимо у журналах «*Życie Techniczne*», «*Czasopismo Techniczne*», «*Kwartalnik Techniczny*», пам'ятних виданнях «*Księga pamiątkowa towarzystwa «Bratniej Pomocy» stuchaczyw Politechniki*» (1897), «*Politechnika Lwowska, jej stan obecny i potrzeby*» (1932) та ін. Відомості про діяльність об'єднань містять дві ґрунтовні праці польських авторів, видані з нагоди 150-річчя Львівської політехніки [2].

Натомість окремих розвідок, присвячених розгляду видавничого досвіду цих організацій не виявлено. Тому метою нашої роботи стало вивчення видавничих досягнень різних організацій, які залишили помітний слід у таких царинах діяльності як матеріальна культура, історія освіти, науки і техніки.

Актуальність дослідження полягає у тому, що автор, усвідомлюючи розробленість гуманітарної сфери, робить спробу опрацювати пласт складної і недостатньо популярної ділянки технічних знань.

У Львові створення напівлегальних студентських, і натомість, легальних професорських об'єднань стало можливим приблизно у 1860 р. Початок заклали студенти, засновуючи у 1861 р. **товариство «Братньої Допомоги»** («*Bratnia Pomoc siuchaczyw Politechniki*»). У першому статуті було обумовлено, що створено Товариство як організацію взаємодопомоги, задля гуманітарних цілей. Поволі товариство гуртувало навколо себе всю технічну молодь. З часом створено мережу таких комісій: літературну, бібліотечну, видавничу та адміністративну.

У 1877 р. у товаристві створюється організація Взаємної наукової допомоги (*Wzajemna Pomoc Naukowa*). Згідно оновленого статуту було обумовлено розширене коло цілей, з метою підвищення фахового рівня членів товариства—організацію наукових семінарів, створення кола репетиторів для допомоги у навчанні, організацію наукових подорожей і художніх виставок, преміювання кращих студентських робіт, а також видання конспектів лекцій, підручників та наукових праць.

У статуті 1886 р. було обумовлено організацію різних заходів, і в тому числі — видання друкованої продукції. Так, було видано «*Альбом пам'яток Львова*», який уклав Франц Райзінгер (син директора Академії).

У 60-х роках ХІХ ст. була надзвичайно гострою проблема нестачі підручників для вищої школи, у зв'язку зі зміною мови викладання (з німецької на польську). Бідніші верстви студентів не володіли німецькою, тому виникла нагальна потреба створення польськомовних підручників. Оскільки, не всі викладачі опрацьовували свої лекції у друкованій формі, (що, до речі було надзвичайно коштовною справою), з другої половини ХІХ ст. розпочато видання текстів лекцій літографським способом. Літографуванням займалися індивідуально студенти, часто-густо добре на тим заробляючи. Готували конспекти також і асистенти професорів. Наприклад, «*Geometria analityczna — prof. W. Żmurki, spisał asystent A. Witkowski, r.1887*» [3, с. 129].

Але плановою організацією по видавництву конспектів лекцій займались студентські товариства. Початково фінансування здійснювалось за рахунок членських внесків, а з часом видавництво відбувалося за рахунок проданого тиражу [4, с. 126].

Деякі навчальні видання виходили накладом студентських професійних груп. Наприклад, гурт геодезистів підготував підручник «*Geodezia wyższa*» (1901) або «*Encyklopediya nauk inżynierskich podług wykładów P. A. J. Boguckiego*» (1908) видана гуртом механіків товариства «Братня допомога».

У Політехніці літографовані конспекти видавались з початку 70-х років XIX ст. Як бачимо зі «Списку видань членів Товариства «Братньої допомоги» слухачів Політехніки» за період 1867–1896 рр. видано 65 назв різноманітних видань. Серед них:

«*Teorya motorów wodnych — prof. J. Frankiego, spisali kol. K. Dziedzik i J. Witkiewicz, r.1877*»; «*Matematyka kurs I, prof dr. W. Zajaczkowskiego, spisał kol. K. Stelzer, r. 1878*»; «*Budownictwo lądowe cz.I i II. — prof. G. Bisanza, spisał kol. J. Bałaban, r. 1884*» «*Petrografia — prof J. Niedźwiedzkiego, spisał kol. P. Prachtel, r. 1893*» та ін.

До 1918 р. майже з кожного предмету було видано по декілька конспектів лекцій. Знайшли своє втілення праці математиків — К. Машковського, П. Дзівінського, М. Лазарського; механіків — Я. Франке, М. Тулье, Т. Федлера; професорів будівництва — Г. Бізанца, Й. Рихтера; історика архітектури Я. Сас-Зубрицького; економіста В. Пілята та ін.

Для самоосвіти почали видавати праці різних авторів і вчених. Так було здійснено у перекладі видання актуальної, на той час, праці К. Маркса: «*Nauki-ekonomiczne K. Marxa — według K.Kautskyego, ttómaczone z niemieckiego przez członków KCka «Zachęty naukowej», r. 1890*».

Виходили друком науково-популярні брошури членів Товариства:

«*O narodowości M.Kopernika — napisał kol. J. Tuleja, r.1893*»; «*Marsz techników ~ ułożył A. Wroński, r. 1893*».

Друкувалася офіційна, довідкова інформація, наприклад, щорічні звіти Товариства, довідник для вступників до Політехніки: «*Informator dla nowowstępujących na rok akademicki 1935/36*».

На початку діяльності «Вратней ротосу» в організації було створено літературно-мистецький гурток, члени якого ініціювали видання конспектів лекцій — 10 назв, у тому числі «*Органічну хімію*» Жоравського, «*Нарисну геометрію*» Фельдштейна і Латінка.

Організовано «Товариський гурток», який займався громадською діяльністю. Цікавим явищем було видання в 1883/84 навч. р. газет-листівок «*Iskierka*», «*Kropelka*», а також «*Iskra*» і «*Para*». До створення і редагування цих гумористичних листівок Політехнічної школи (так називався тоді навчальний заклад) долучились студенти-українці С. Козловський, А. Будзиновський.

Поліція конфіскувала друге число двох видань. Проблеми, які піднімали ці газети, обговорювались у «Товариському гуртку» і виникла ідея створення більш поважного часопису, який би висвітлював життя студентської молоді. Було складено програму і запропоновано назву «Рух». Але за певних обставин видання не було реалізоване, оскільки програмою було передбачено обговорення проблем поза межами закладу. Австрійська поліція чинила опір громадським ініціативам.

Час від часу, до визначних подій у товаристві «Братня допомога» випускали такий різновид періодичних видань як одноднівка. Наприклад, у Пам'ятній книзі товариства згадується про такий випуск — «*Jednodniówka festynu technickiego*» (1893).

Навчальна література виходила протягом десятиліть, щоправда з деякими перервами у роки воєнних лихоліть. Але вже у 1930-х роках видавнича комісія займається випуском таких ґрунтовних наукових праць як «*Organizacja i zarząd*» (1934) Е. Гаусвальда, а також методичних посібників на зразок «*Maszynoznawstwo wstępne w pytaniach i wskazówki o pracy studenta Wydziału Mechanicznego*» (1934) [5].

На початку ХХ ст. у Політехніці зароджувались **наукові гуртки**. З часом вони перебудувались у самодостатні наукові організації. Як самостійні, неангажовані у загальноінститутську проблематику, зосереджені на професійній тематиці організації, відійшли від участі в товаристві «Братня допомога» у 1907–1908 рр.

Гурток хіміків створено у 1896 р., механіків — 1902 р., об'єднання студентів архітектури — 1902 р., секцію нафтової промисловості — 1904 р., об'єднання студентів-авіаторів — 1909 р., у 1919 р. створене об'єднання студентів лісової інженерії та рільничого факультету, 1925 р. — об'єднання студентів загального відділу, 1928 р. — об'єднання інженерів-геодезистів.

Об'єднання слухачів інженерії (*Związek Sluhaczow Inzyneryi*) створено у листопаді 1892 р. як науковий гурток при Товаристві Братньої Допомоги, з 1908 р. він відокремився у самостійну організацію. Об'єднання налагодило випуск науково-технічного часопису. На час створення журналу «*Kwartalnik techniczny*» гурток мав у складі слухачів двох напрямків: інженерів будівництва доріг і мостів та гідротехніків. До складу організації також входили працівники суміжних кафедр — геодезії та мірництва.

За відсутності власної поліграфічної бази у Політехніці, журнал друкували у друкарні В. А. Шийковського у Львові та А. Х. Жупніка в Дрогобичі. У 1913 р. редагувати журнал почав А. Т. Дабський, асистент кафедри мірництва. Редакційний колектив складався переважно з інженерів, асистентів та студентів старших років навчання. Науково-технічний часопис, трибуна технічної думки факультету виходив у 1913–1915 рр., у першу чергу з метою популяризації результатів наукової роботи. Обсяг кожного числа складав 25–35 сторінок. Авторами були слухачі та працівники кафедр.

Редакція працювала в умовах постійної боротьби з фінансовими труднощами. Тому характерним для її роботи було постійне відведення значного місця рекламним оголошенням як засобу матеріальної підтримки видання. Позаяк, сьогодні ці матеріали є цінним джерелом інформації для дослідників, які займаються вивченням історії розвитку різних галузей матеріальної культури.

Характерним для журналу «*Kwartalnik techniczny*» була однотипність поліграфічного оформлення кожного номера, згідно заздалегідь розробленої видавничої концепції. Редакція працювала над удосконаленням структури журналу. Крім тематичних рубрик, «Хроніки», «Технічних відомостей» на другому році видання квартальника було введено бібліографічні огляди технічних новин у рубриці «Нові книги», створено рубрику для висвітлення громадського життя Об'єднання слухачів інженерії — «Хроніка об'єднання». Приділялася належна увага засобам зворотного зв'язку — публікувалися листи до редакції та оголошення.

Видання «*Kwartalnik techniczny*» друкувало життєписи визначних діячів Львівської політехніки. До уваги читачів представлялися наукові праці, які були нагороджені на різних конкурсах, що проводила Політехніка.

У процесі своєї діяльності, організації громадили матеріальні кошти на бібліотеки, наукову допомогу, відрядження, видавничі цілі. Найбільшого розвитку гуртки зазнали після 1919 р. Кожна фахова група видавала лекційні курси та окремі наукові праці.

Так, гурток студентів-хіміків слухачів Політехніки розпочав видавничу діяльність у кінці 1902 р., першим було підготовлено видання «*Historia chemii i zasady chemii teoretycznej*» [6, с. 4].

Назвемо деякі з видань інших гуртків. Наприклад, рільничо-лісовий видав «*W obronie placówki nauki rolniczej*» (1935), гурток інженерії лісу — «*Podkłady kolejowe*» (1928) С. Совінського, гурток хіміків — «*Rysunki z maszynoznawstwa*» (1930), Об'єднання студентів архітектури видає «*Zeszyty Architektoniczne*», у яких публікують найкращі праці студентів-архітекторів. Видано також «Матеріали до польської архітектури»: «*Domy Wołyńskie*» (1923) і «*Lewocza — zdjcia architektoniczne*» (1925).

У 1924 р. створено **Товариство асистентів Політехніки**, організація наукової самопомоги. Окрім громадської діяльності, ця організація зробила істотний внесок у видання часопису «*Życie Techniczne*» (1922–1928) — органу Товариства асистентів, «Братньої допомоги», гуртків і наукових об'єднань Львівської політехніки.

Перших два роки журнал «*Życie Techniczne*» виходив по шість номерів. Редакторами видання були С. Бжозовський, А. Сухарда, М. Віммер та Й. Нехай; у 1924–1927 рр. — Й. Нехай і З. Репецький. Журнал у той час випускали регулярно. Кожен перший номер з'являвся з початком нового навчального року і виходив щомісяця з перервою на три місяці літніх канікул. Найбільшого розвитку видання досягло на третьому році виходу.

Криза у друкуванні журналу настала у 1928 р. За рік вийшло лише п'ять чисел часопису. У тому ж році, періодичне видання припинило своє існування — не стільки через несприятливі фінансові умови, як через відсутність наснаги й офірності з боку подальших випусків студентів, які взяли б на себе обов'язок готувати чергові випуски.

Тільки у 1932 р. завдяки ентузіазму інженера Я. Грубецького вийшло подвійне число журналу з новою назвою «*Życie Techniczne*» (1932–1939). Після перерви часопис став всепольським виданням (органом наукових кіл вищих навчальних закладів і об'єднання винахідників у Катовіцах). Новий статус змінив матеріальну базу, окреслив нові завдання перед редакцією щодо змісту та інформаційних потреб широкого кола читачів.

Від самих початків «*Życie Techniczne*» висвітлювало різноманітні питання у своїх публікаціях: фінансові труднощі, громадське життя в інших товариствах, спорт, мистецтво, молодіжні рухи. Залежно від обставин та індивідуальності редакторів часопис змінював своє видавниче обличчя. То чи інше фахове об'єднання вносило свій відбиток на програму видання, чи то в особі С. Ямуруза з нафтового гуртка, чи А. Новотного з об'єднання авіаторів. Особливо долучались до художньо-технічного оформлення видання студенти і молоді викладачі архітектури. Співпраця трьох архітекторів Репецького, Мсцівуєвського і Роговського надала часопису ошатного та естетичного вигляду. Одним із співзасновників часопису був асистент кафедри архітектури З. Савчинський.

Часопис мав розвинуту структуру, окрім наукових рубрик, де друкували свої статті відомі політехніки — професори Е. Гаусвальд, М. Губер, Г. Сокольницький, М. Матакевич, Я. Розен. До них долучалися асистенти і студенти, в майбутньому теж викладачі І. Курилло, І. Осінський, а також інженери з технічними повідомленнями. Постійно діяли рубрики «Рецензії», «Новини», працював офіційний відділ, де вміщувалися повідомлення з секретаріату Політехніки. Знаходили місце біжучі новини з інженерного світу, нотатки про студентські відрядження. Висвітлювались проблеми Львівської політехніки, таких як будівництво нових корпусів, організація науки та навчання. На сторінках часопису громадськість прощалась з тими, хто відійшов у вічність (К. Скібінський, С. Нементовський, А. Кюнель, С. Анчиць) [7, с. 1–7].

Ще одним громадським утворенням Політехніки був Видавничий комітет, який готував випуск серії «Політехнічна бібліотека» («*Biblioteka Politechniczna*»). Її створила група професорів з метою задоволення потреб у технічній навчальній літературі. Вони звернулися до інженерної громадськості з проханням здійснити передплату на майбутні видання для матеріальної підтримки видавничої програми. Розпочати випуск стало можливим за сприяння Крайової ради і Міністерства освіти та віросповідання, які виділили певні кошти. Перші підручники почали виходити вже у 1892 р. Але регулярний процес налагодився з 1894 р. після першої Крайової виставки, коли в освіту були вкладені додаткові асигнування.

Характерною особливістю видань серії «Політехнічна бібліотека» була наскрізна нумерація томів видань. Наприклад, у 1897 р. вийшов курс лекцій К. Машковського «*Budowa kolei żelaznych. Połączenie torów. Część I. Obrachowanie połączenia torów*» (Т. IV) [8, с. 282].

За період до Першої світової війни (доки існував комітет), всього було видано 36 підручників. Видана навчальна література була дуже вартісною, а деякі книги, пристосовані до викладання політехнічних дисциплін стали справжніми раритетами. Серед них: «*Петрографія*» Ю. Медведського, «*Теоретична механіка*» Я. Франке, «*Теорія залізничного руху*» Р. Гостковського, «*Лекції нарисної геометрії*» М. Лазарського, «*Лекції з математики*» П. Дзівінського, «*Підручник теорії мостів*» у двох томах М. Тульє, «*Статика будівель*» А. Вітковського.

З метою популяризації наукових шкіл і нових напрямків досліджень у Політехніці, Видавничий комітет розширив коло своєї діяльності, розпочинаючи випуск наукової літератури. Видавниче втілення отримало, наприклад, багато праць провідного вченого в галузі будівництва М. Тульє: «*Doświadczenia Donata nad ciżnieniem ziemi*», «*Teorja dźwigarów łukowych typu Solina*», «*Obliczanie prętów na wyboczenie*», «*Kratownica przestrzenna systemu Foppla*». Також була видана ювілейна праця до 50-річчя існування Політехніки, яку уклав професор В. Зайончковський.

За відсутності багатьох архівних матеріалів важко відновити повну картину видавничої діяльності у всіх громадських утвореннях Львівської політехніки. Окремі фрагменти даних знаходимо у журналі «*Kwartalnik Techniczny*», де повідомляється, що у Видавничій комісії Технічного гуртка промислової допомоги видавали праці провідних викладачів М. Тульє, П. Дзівінського та ін. [9].

У другій половині 30-х рр., крім успішно діючих, у навчальному закладі було здійснено ще один видавничий проект. З 1936 р., за пропозицією Бібліотечної комісії і резолюції Загальних зборів професорського складу Львівської політехніки було прийнято рішення видавати науковий щорічник [10]. Перше число «*Rocznika Naukowego Politechniki Lwowskiej*» вийшло у 1937 р., (видавець — Бібліотечна комісія).

Отже, проаналізовано видавничі здобутки організації Львівської політехніки. Протягом багатьох років, друком вийшла велика кількість навчальної літератури. Було ініційовано і успішно налагоджено випуск періодичних видань, науково-технічного журналу «*Kwartalnik techniczny*» і студентського часопису «*Życie Techniczne*» / «*Życie Techniczne*». Друкована продукція навчального закладу робила свій внесок у становлення і популяризацію технічних галузей освіти та науки, закладала підвалини у розвиток фахової та молодіжної періодики.

Надалі потребує вивчення ще одна частина скарбниці друкованих праць, які виходили зі стін Львівської політехніки, а саме видання структурних підрозділів навчального закладу.

1. Буцко М. І., Кипаренко В. Г. Державний університет «Львівська політехніка» Л., 1994.; Національний університет «Львівська політехніка». Л., 2004; Ковалюк Р. Т. Національно-патріотичний рух студентської молоді Львівської політехніки (друга половина XIX — перша половина XX ст.). Л., 2003. 2. Politechnika Lwowska 1844–1945. Wrocław, 1993; Popławski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945. Wrocław, 1992. 3. Zajączkowski W. C.k. Szkoła Politechniki Lwowskiej. Rys historyczny jej założenia i rozwoju, tudzież stan jej obecny. L., 1894. 4. Dybiec J. Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860–1918. Wrocław, 1981. 5. Державний архів Львівської області. Ф. 27. оп. 3, спр. 2184, арк.15. 6. I Sprawozdanie Roczne koła Chemików Słuchaczy Politechniki we Lwowie za rok administracyjny 1909/10. Lwów, 1910. 7. Życie Techniczne. 1933. № 9–10. 8. Kucharzewski F. Czasopiśmiennictwo techniczne polskie. T. 2. III. Mechanika z technologią mechaniczną i elektrotechniką. IV. Technologią chemiczną. Warszawa, 1921. 9. Kwartalnik Techniczny. 1914. Ч.2. S. 20. 10. Державний архів Львівської області. Ф. 27. оп. 3, спр. 2582, арк. 9.

УДК 655.59

О. В. Яблонська

У СВІТЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ: ВИДАВНИЧИЙ ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ РОМАНТИКІВ

Відтворено культурно-історичний контекст українського романтизму. Історіографічні, фольклористичні та етнографічні матеріали альманахів і часопису «Основа» розглядаються як вираження національних засад.

In the article has reproduced culture-historical context of ukrainian romanticism. Historic graphical, folklore and ethnographical materials of collections and periodical «Basis» regard as expression of principles.

Доба романтизму в європейському просторі збігається з часом формування націй. Такі суспільно-політичні процеси особливо складно проходили в розвитку недержавних народів. Закономірно, що типологічні характеристики українського романтизму дослідники співвідносять із національно-визвольними домінантами романтизму в «поневолених слов'янських країнах» [14, с. 247]. Творчість українських романтиків «підпорядкована одній меті — врятувати свій народ від неминучої загибелі, вибороти право на існування серед вільних народів, показавши невичерпний духовний потенціал української нації» [6, с. 180].

Процес національного самоусвідомлення, формування національної інтелігенції тісно пов'язані з розвитком друкованого слова українською мовою. Від першого видання «Енеїди» І. Котляревського (1798) веде свій відлік нова українська література, яка в обставинах остаточного знищення української державності, стала чи не єдиним свідченням існування нації. Як писав Є. Сверстюк, «Котляревський має винятковий вплив на своїх сучасників і на українську суспільність уже півтора століття не завдяки самому талантові й майстерності. І в «Енеїді», і особливо і «Наталці Полтавці» та «Москалеві-